

СТЭРНА Данута

польскі педагог, настаўніца матэматыкі, мае асабісты досвед працы па методыцы актыўнай ацэнкі ў сістэме сярэдняй і вышэйшай адукацыі;

аўтар кнігі «Актыўная ацэнка на практыцы»*;

эксперт і трэнер Цэнтра грамадзянскай адукацыі, ініцыятар ўкаранення методыкі актыўнай ацэнкі ў Польшчы;

трэнер на семінарах па методыцы актыўнай ацэнкі для настаўнікаў Беларусі

Актыўная ацэнка: новая методыка навучання для якаснага ўзроўню адукацыі

Асноўныя элементы актыўнай ацэнкі

У школе мы галоўным чынам выкарыстоўваем ацэнку падсумоўваючую, якая служыць толькі адзнакай вучнёўскай працы. У адрозненне ад гэтага, мэтай актыўнай ацэнкі з'яўляецца перш за ўсё паляпшэнне працэсу навучання. Такая ацэнка заклікае вучняў браць на сябе адказнасць за сваё ўласнае навучанне і дапамагае настаўніку і наву-

чэнцам распрацоўваць план далейшых дзеянняў. Яна прадстаўляе сабою вельмі дзейны метады паляпшэння вучнёўскіх вынікаў, асабліва для тых, хто мае праблемы з навучаннем. Актыўная ацэнка эфектыўна рыхтуе маладых людзей вучыцца на працягу ўсяго жыцця, што з'яўляецца неабходным навыкам ў сучасным свеце.

* *Sterna, D. Ocenianie kształtujące w praktyce / D. Sterna. — Warszawa, 2008. — 192 с.*

На канферэнцыі АЭСР у Парыжы прагучала вельмі ўдалае параўнанне актыўнай і падсумоўваючай ацэнкі:

**Калі кухар каштуе суп —
гэта актыўная ацэнка.
Калі суп каштуе кліент —
гэта ўжо ацэнка падсумоўваючая.
Кухар яшчэ можа змяніць смак супа,
а кліент — ўжо не.**

Актыўнай ацэнцы складана даць агульнае азначэнне. У дакладзе АЭСР актыўная ацэнка вызначаецца як «частая, інтэрактыўная ацэнка дасягнутага прагрэсу вучня і яго разуменне матэрыялу дзеля таго, каб акрэсліць, як вучань будзе вучыцца далей і як вучыць яго лепш». Аднак мы часта выкарыстоўваем спрошчанае вызначэнне: **актыўная ацэнка — гэта перадача вучням інфармацыі, якая дапамагае ім вучыцца.**

Пры актыўнай ацэнцы настаўнік:

- **Вызначае мэты ўроку і фармуліруе іх так, каб яны былі зразумелымі для вучняў.**

Самае галоўнае — ведаць, куды вы ідзяце і чаго хочаце дасягнуць. Перад планаваннем заняткаў настаўнік вызначае, якія мэты ён хоча ажыццявіць разам з вучнямі падчас заняткаў. Канкрэтызуе: **чаму** ён хоча навучыць менавіта гэтаму матэрыялу і **як** гэта можна зрабіць найлепш. Часта мэты, якія ставіць сабе настаўнік, могуць быць незразумелымі для вучняў. Таму настаўнік павінен сфармуляваць гэтыя мэты так, каб іх мог зразумець кожны. Напрыканцы ўрока вучні з настаўнікам правяраюць, ці дасягнулі яны пастаўленых мэт.

Праца над мэтамі складаецца з **трох этапаў**: перад заняткамі настаўнік вызначае, чаго ён хоча дасягнуць. Потым прадстаўляе мэты ўрока вучням або выпрацоўвае іх разам з імі. Вучні ведаюць, што і якія яны будуць вучыць. Пасля ўрока навучэнцы вызначаюць, аб чым яны даведаліся.

- **Дамаўляецца з вучнямі аб крытэрыях ацэнкі.**

Настаўнік і вучні выпрацавалі сумесныя мэты ўрока, таму ведаюць, чаго яны хочуць дасягнуць. Цяпер яны разам павінны вызначыць, **на што будуць звяртаць увагу пры ацэнцы**. Ідэя заключаецца ў тым, каб дакладна акрэсліць элементы, якія пакажуць як настаўніку, так і вучню, у якой меры атрымалася дасягнуць мэту ўрока.

Крытэрыі дапамагаюць вучням падрыхтавацца да кантрольных работ і падказваюць, як яны павінны выканаць працу, каб дасягнуць мэт, вызначаных настаўнікам. Настаўнік паслядоўна ацэньвае толькі тое, што было абумоўлена раней.

- **Усведамляе адрозненні паміж актыўнай і падсумоўваючай ацэнкамі.**

Падсумоўваючая ацэнка мае важнае значэнне для абагульнення ведаў, набытых вучнем, і звычайна абмяжоўваецца адзнакай. Актыўная ацэнка дапамагае вучню **зразумець, што ён зрабіў так, а што не так, і як ён можа палепшыць сваю працу**. Пры актыўнай ацэнцы вучні рэдка атрымліваюць адзнакі, а нашмат часцей — зваротную інфармацыю ад настаўніка альбо таварышаў.

- **Стварае атмасферу, якая спрыяе навучанню.**

Уводзячы актыўную ацэнку, можна стварыць спрыяльную для навучання атмасферу. Але **вучні павінны ўдзельнічаць у гэтым працэсе з самага пачатку**. Варта прысвяціць час на класную дыскусію аб тым, як вучні вучацца і што ім у гэтым дапамагае. У выніку ў вучняў павышаецца самаацэнка, з'яўляецца зацікаўленасць у навучанні, самастойнасць, здольнасць да супрацоўніцтва і свядомасць навучальнага працэсу.

Вопыт паказвае, што навучэнцаў і іх бацькоў звычайна непакоіць невялікая колькасць адзнак. Гэта значыць, што настаўніку неабходна працаваць у гэтым напрамку і з вучнямі, і з іх бацькамі. Бацькі, якія разумеюць, на чым грунтуецца актыўная ацэнка, пераўтвараюцца ў саюзнікаў сваіх дзяцей і адначасова ў памочнікаў настаўнікаў.

- **Ведае, як сфармуляваць ключавыя пытанні.**

Ключавыя пытанні **схіляюць вучняў да мыслення**. Дзякуючы сваёй дакладнай фармулёўцы, яны паказваюць навучэнцам больш шырокі кантэкст праблемы, заахвочваюць да пошуку адказаў і больш актыўнага ўдзелу ў працэсе навучання.

- **Валоде метадамі задавання пытанняў.**

У актыўнай ацэнцы задаванне пытанняў заключаецца ў **інтэграцыі ўсіх вучняў у пошук рашэння вызначанай праблемы**. З гэтай мэтай настаўнік падаўжае час чакання на адказ вучня, накіроўвае свае пытанні для ўсіх вучняў, а не толькі да тых, хто цягне руку; прапаноўвае шукаць адказы на пытанні ў парах і не карае за няправільныя адказы.

- **Эфектыўна прымяняе метады зваротнай сувязі.**

Зваротная сувязь з'яўляецца ключавым кампанентам актыўнай ацэнкі. Замест адзнакі настаўнік дае **каментарый да працы** вучня.

Добры водгук — гэта сапраўднае мастацтва, ён заўсёды павінен уключаць у сябе **чатыры элементы**:

- падкрэсліванне і пахвала добрых элементаў вучнёўскай працы;
- адзначэнне таго, што павінна быць выпраўлена ці над чым трэба папрацаваць дадаткова;
- падказкі, як гэта можна зрабіць;
- парады аб тым, у якім напрамку вучань павінен працаваць далей.

Зваротная сувязь павінна быць цесна звязана з раней вызначанымі крытэрыямі ацэнкі.

- **Уводзіць і практыкуе метады узаема- і самаацэнкі.**

Вучні **на аснове вызначаных крытэрыяў ацэнкі** ўзаемна праглядаюць працы адзін аднаго і даюць парады па іх паляпшэнні. Гэта мае дваякае значэнне: з аднаго боку, вучань добра разумее таварыша, чыю працу правярае, таму што сам толькі што рашаў тую ж задачу, а з другога боку — вучыцца ад яго.

Калі вучань сам можа ацаніць, як шмат ён даведаўся і што яшчэ неабходна зрабіць, каб дасягнуць жаданай мэты, гэта дапамагае яму ў працэсе навучання і робіць з яго актыўнага ўдзельніка гэтага працэсу.

Самаацэнка дазваляе навучэнцам знайсці адказы на **пытанні**:

- ✓ Што я ўжо ведаю?
- ✓ Над чым яшчэ павінен папрацаваць?
- ✓ Што варта змяніць у сваім спосабе навучання?
- ✓ Якія рашэнні я мушу прыняць у будучыні?

Знаёмім бацькоў з актыўнай ацэнкай

Хачу заахваціць вас, шанюныя бацькі, да актыўнай ацэнкі (АА). Задача гэта складаная, таму што, папершае, сама назва падманлівая — здаецца, што гаворка пойдзе толькі пра адзнаку; па-другое, вы ўсе даўно скончылі школу і вярнуць туды думкі будзе няпроста.

Для мяне актыўная ацэнка — гэта праверка папярэдніх прынцыпаў навучання, падвядзенне высноў: калі чалавек эфектыўна вучыцца, што яму дапамагае і як гэта выкарыстаць.

Прашу вас прыгадаць часы, калі вы самі вучыліся.

Першы крок

Настаўнік матэматыкі просіць вас знайсці найменшае агульнае кратнае для лікаў 33 і 121, а пасля для 342 і 521. Ён кажа, што трэба раскласці лікі на простыя множнікі. Дапусцім, вы ведаеце, пра што вядзецца гаворка, і завіхаецеся над заданнем. Што вы адчуваеце?

Мяркую, што большасць з вас запытае: «Навошта мы гэта робім?»

Маеце рацыю: **складана выконваць заданне, калі не ведаеш мэты**. Таму актыўная ацэнка патрабуе, каб настаўнік агучыў вучням мэту ўрока, пры гэтым на зразумелай для іх мове. У прыведзеным прыкладзе мэтай навучання было складанне звычайных дробаў, а праз гэта — пошук агульнага назоўніка двух дробаў.

А цяпер уявіце сабе, што настаўнік прапануе вучням такую мэту: «Мы хочам навучыцца складаць дробы $5/33$ і $4/121$ ». Далей тлумачыць, што мы шукаем агульны назоўнік для 33 і 121 і таму вучымся знаходзіць найменшае агульнае кратнае. Канешне, што ў такім выпадку вы нерваліся б значна меней.

Выснова: **неабходна даваць вучням мэты ўрока на зразумелай для іх мове!**

Другі крок

Прыгадайце сваю кантрольную па геаграфіі, прысвечаную Еўропе.

Вы пытаецеся ў настаўніка, якому матэрыялу яна будзе прысвечана. Які вы атрымліваеце адказ? На жаль, у большасці выпадкаў ён гучыць так: «Усяму, што праходзілі на ўроках».

Вас гэта задавальняе? Не, бо напэўна ж вы хацелі б ведаць: кантрольная работа будзе датычыць рэк, ці гарадоў, ці, можа, прыродных рэсурсаў.

Атрымаць канкрэтную інфармацыю ў такой сітуацыі магчыма. У методыцы актыўнай ацэнкі настаўнік да кожнага ўрока вызначае так званае **НаШтоБуЗУ** — На Што Буду Звяртаць Увагу.

Паверце, гэта магчыма, але патрабуе ад настаўніка вялікай дысцыпліны: ён абяцае, што будзе трымацца ўмовы і фактычна правярыць толькі тое, пра што абвясціў.

У методыцы актыўнай ацэнкі настаўнік інфармуем вучняў, што будзе ацэньваць.

Вучань можа спраўдзіць з ліста НаШтоБуЗУ, ці добра ён падрыхтаваўся да праверкі, ці слухна скарыстаўся ўрокам.

Напэўна, шанюныя бацькі, вы цяпер зайздросціце вучню, які займаецца паводле метаду АА, бо і самі хацелі б мець ад свайго шэфа канкрэтныя ўказанні адносна вашых заданняў.

Трэці крок

Вучні ўжо ведаюць, што і для чаго будуць вучыць і што ў іх правераць. Але як іх заахваціць да навучання?

Гэта цяжкая задача для настаўніка. Столькі цікавых рэчаў на свеце, а тут кажуць шукаць найменшае агульнае кратнае нейкіх лікаў... Нуда!

Падумайце, як бы вы заахвацілі дзяцей да такога задання?

У матэматыцы існуе паняцце дасканалага ліку. Дасканалы лік — натуральны лік, роўны суме ўсіх сваіх уласных дзельнікаў (г. зн. меншых за гэты лік). Найменшы дасканалы лік — 6, бо $6 = 3 + 2 + 1$.

Настаўнік можа запытаць у вучняў, які наступны лік пасля 6 — дасканалы? (Наступны — 28 ($28 = 14 + 7 + 4 + 2 + 1$), а далей гэта 496, 8128, 33550336, 8589869056 і 137438691328.)

На ўроку па раскладанні ліку на простыя множнікі можна запытаць у вучняў: ці з'яўляецца нумар іх дома дасканалай лічбай? Такое пытанне (у АА яно называецца **ключавым**) мае ўсе шанцы заінтрыгаваць вучняў.

Можна шукаць дасканалыя лікі і ў іншых месцах і з гэтай нагоды вучыцца раскладанню на множнікі. А далей можна перайсці да пошуку найменшага агульнага кратнага, а пасля да складання дробаў.

Чацвёрты крок

Дапусцім, што настаўнік ужо зацікавіў вучняў, задаўшы ключавое пытанне. Аднак як тут вытрымаць усе 45 хвілін урока?

Магчыма, дасканалыя лікі — гэта цікава. А раскладанне на множнікі? Значна меней. Няўжо трэба ўвесь час толькі рашаць задачы ды яшчэ і не кантактаваць з іншымі?

Вядома ж не! У АА вялікую ролю адыгрываюць **пытанні**, як ад вучняў да настаўніка, так і наадварот. Важна, каб вучань **меў час паразважаць над адказам**, каб **абмеркаваў яго з сябрамі ў класе**, каб не адчуваў сябе пры адказе вырваным з кантэксту і адразу ацэненым. Настаўнік сочыць, каб кожны вучань быў актыўным у ходзе ўрока, дапамагаў аднакласнікам і вучыўся ў іх.

Хтосьці з вас скажа: «Ну, нейкую казку вы нам тут прапануеце! У школу трэба хадзіць і трэба вучыцца, у нашыя часы мы вучыліся і было добра». Але не ўсё было добра. Прыгадайце, як некаторыя з вас трэсліся перад урокам матэматыкі ці гісторыі. У некаторых нават рэгулярна балеў жывот перад тымі ўрокамі... Але хіба не аддалі б вы перавагу навучанню без боляў у жываце, з цікавасцю да прадмета не толькі ў час кантрольных?

Шмат людзей ва ўсім свеце шукаюць, як лепей і эфектыўней вучыць. Даследуюцца не толькі вынікі навучання, але і доследы над мозгам чалавека, які вучыцца. Іх высновы перакладаюцца на мову практычных рэкамендацый і выкарыстоўваюцца, напрыклад, у методыцы актыўнай ацэнцы.

Пяты крок

Пра што вы пытаецеся ў сваіх дзяцей, калі тыя прыходзяць са школы? Пра што пыталіся ў вас бацькі?

Вам вядома пытанне: «Што ты атрымаў? (Што ты атрымала?)»

Прызнайцеся, не любілі вы гэтага пытання, асабліва тады, калі не было чым пахваліцца. Але з вашага цяперашняга адказу так не скажаш: «А не магло быць больш?»

Пры навучанні, якое танчыць вакол адзнакі, настаўнікі сцвярджаюць, што нізкі бал матывуе вучня. Прыгадайце, ці любілі вы прадмет, па якім атрымлівалі кепскія адзнакі?

Настаўнік кажа: «Кавалевіч, табе як заўсёды толькі “тры з мінусам”!» Матывуе? Вам не зразумела: «Чаму толькі “тры з мінусам”? Што я зрабіў кепска? Як павінна быць добра? Няўжо ў маёй працы няма нічога добрага?»

Адзнака не дае вучню ніякай інфармацыі, апрача той, якая змяшчае яго ў рэйтынг дасягненняў класа.

Актыўная ацэнка раіць пашырыць паняцце «адзнака» да «ацэнкі, якая дапамагае вучыцца». **Настаўнік замест балаў перадае вучню зваротную інфармацыю**: што ён зрабіў добра, што кепска, як яму выправіць сваю працу і што неабходна зрабіць далей. Такім чынам настаўнік выкарыстоўвае працу вучня, каб удасканаліць яго працэс навучання.

Такая **інфармацыя** можа быць выкарыстана і бацькамі, каб дапамагчы дзіцяці ў яго навучанні. Такім чынам, бацькі замест таго, каб пытацца пра адзнаку, павінны пацікавіцца: «Чаму ты сёння навучыўся?»

Таксама запытайцеся ў свайго дзіцяці, навошта яно ходзіць у школу, і ўбачыце, як яно здзівіцца. Магчыма, адкажа: «Для таго каб вучыцца». Тады запытайцеся ў яго, чаму яно навучылася за апошні тыдзень. Не бяруся спрагназаваць яго адказ. А паколькі ваша дзіця бавіць у школе большасць свайго часу, было б добра, каб яно рабіла гэта з плёнам (не кажу ўжо пра тое, што ў школе яго павінны цаніць, а не крытыкаваць).

Ці здаралася, што ваша дзіця тыдзень хварэла і было з вамі дома? Ці вучылі вы яго тады? Напэўна, заўважылі, што не сядзелі з дзіцём над урокамі па 7 гадзін штодня, аднак здолелі засвоіць матэрыял.

Так, на жаль дзеці аддаюць шмат часу школе. Што праўда, яны пры гэтым сацыяльна развіваюцца і гэта трэба цаніць. Але прызнайце, што час урока павінен быць лепей выкарыстаны на навучанне. Часам мне падаецца, што ў школе вучань трапляе выключна ў працэс ацэнкі, а не навучання.

Прасіце настаўніка, каб даваў вашаму дзіцяці **зваротную інфармацыю**. Не дамагайцеся адзнак, бо таму, хто вучыцца, яны не даюць ніякай карысці.

Дзеці хочуць адказаць на пытанні

Сяброўка папрасіла маёй парады ў сувязі з фрустрацыяй* яе сына-дашкольніка, які не мае магчымасці адказаць на пытанні выхавальніцы. Яму не даюць слова — выхавальніца просіць адказу ў іншых дзяцей. Калі яна пра нешта пытаецца, дзеці, некаторыя яшчэ не даслухаўшы пытання, падымаюць рукі, паказваючы, што гатовыя адказаць. Выхавальніца выбірае кагосьці з дзяцей, але ніводнага разу не трапіла на

Шосты крок

У школе няма супрацоўніцтва. Ці прыгадаеце вы са свайго дзяцінства супольную працу (апрача ўрокаў фізкультуры) ці працу паводле метаду праектаў? Калі так, то вам пашанцавала.

Вучань у школе на ўроках самотны, у самоце выконвае зададзеныя настаўнікам заданні і ацэньваецца індывідуальна.

Але ж няма аніякай нагоды, каб у працэсе навучання вучань працаваў толькі адзін. Супольная дыскусія, пошук рашэнняў, вызначэнне адказу ў парах дае вучням пачуццё бяспекі, **магчымасць вучыцца адно ў аднаго і практыку супрацоўніцтва**, такую важную ў дарослым жыцці.

Падтрымлівайце настаўнікаў, якія выкарыстоўваюць метады праектаў, часта прапануюць працу ў парах, вучаць узаемнай ацэнцы і дбаюць, каб вучні ўмелі супрацоўнічаць.

Сёмы крок

Магчыма, вы некалі чулі пра сябе ці цяпер пра сваё дзіцё, што вы (яно) лянiвае і безадказнае. Ніводнае дзіця такім не нараджаецца і збольшага такім не з'яўляецца. Як яму быць адказным, калі яно не мае ўласнай свабоды! Мусіць хадзіць у школу, мусіць вучыцца таму, што ёсць у праграме, мусіць здаваць іспыты ды г. д.

Але ў школе ёсць месца, каб вучыцца адказнасці. У АА настаўнікі дбаюць, каб вучні практыкавалі самаацэнку, вучаць іх гэтаму ўменню. Гэта спараджае прыняццё вучнем **адказнасці за працэс свайго навучання**. У жыцці яно яму вельмі прыдасца.

Восьмы крок

Ці лічыце вы, што школа вашага дзіцяці добра супрацоўнічае з бацькамі?

Як павінна выглядаць гэта супрацоўніцтва? Вы прыходзіце на бацькоўскі сход, атрымліваеце інфармацыю аб адзнаках свайго дзіцяці і просьбу скантактавацца з некаторымі настаўнікамі? Вы слухаеце, як класны кіраўнік скардзіцца бацькам на дзяцей: агрэсіўныя, не вучацца належным чынам ды г. д.?

Настаўнік АА імкнецца да сапраўднага **супрацоўніцтва з бацькамі**. Ён інфармуе іх аб поспехах дзіцяці, кансультуе, як з ім працаваць. Плануе развіццё вучня разам з яго бацькамі. Такому настаўніку трэба давяраць і дапамагаць.

сяброўчынага сына, і той увесь час застаецца адзін са сваім адказам. Дадому ён вяртаецца сумны.

Праблема тычыцца не толькі дзіцячых садоў, але і ўсіх месцаў, дзе чалавек вучыцца ў групе равеснікаў. Давайце разгледзім, чаму так адбываецца, і паспрабуем вырашыць гэтую праблему.

Па-першае: калі няма адзнакі за адказ, **дзеці ахвотна адказваюць, таму што не баяцца**

* Фрустрацыя (ад лац. *frustratio* — падман, марнае чаканне) — негатыўны псіхічны стан, абумоўлены немагчымасцю за-давальнення тых ці іншых патрабаванняў.

наступстваў. Заўважым, што гэтая гатоўнасць незваротна сыходзіць, калі пачынаюць панаваць адзнакі ў выглядзе балаў.

Па-другое: **дзеці хочучь быць пачутымі, хочучь размаўляць, дыскутаваць.** Яны ведаюць, што такім чынам вучацца — а на пачатку свайго жыцця гэта вельмі любяць. Калі такая патрэба дзіцяці не задавальняецца, яно пачынае паступова замыкацца, адмаўляцца ад новых ведаў і навучання.

Па-трэцяе: **дзеці хочучь, каб іх заўважылі, прагнуць быць выключнымі.** Яны аж свецяцца, калі іх хваляць і хваляць за адказ ці за працу. Таму яны цягнуць рукі, дамагаюцца ўвагі. Гэтая патрэба настолькі моцная, што дзіця гатовае пайсці на рызык — няправільны адказ або нават крытыку з боку настаўніка ці іншых дзяцей.

Цяпер паразважаем, як настаўнік можа зладзіць з сітуацыяй. Ці магчыма задаволіць дзяцей і ў той жа час нікога не пакрыўдзіць?

Такую магчымасць дае актыўная ацэнка. Адным з яе элементаў з'яўляецца **тэхніка задавання пытанняў і пошуку адказаў.** Актыўная ацэнка прапануе настаўніку чатыры правілы:

- а) прынамсі 5-секунднае чаканне адказу вучня;
- б) пошук адказу ў парах;
- в) непадманне вучнямі рук;
- г) навучанне на памылках.

А. Калі мы спытаем настаўніка, колькі часу ён чакае адказу ад вучня або дае таму на роздум, настаўнік адкажа, што самае меншае — некалькі хвілін. Маём на ўвазе пытанні, якія вымагаюць роздуму, а не пытанні пра факты, адказ на якія можна чакаць адразу. Даследаванне па гэтай тэме паказала, што сярэдні час чакання настаўнікам адказу ад вучня складае... 0,9 секунды! Неверагодна, але менавіта так! Папрасіце каго-небудзь з гадзіннікам у руцэ засекаць час вашага чакання, і вы пераканаецеся, як яно насамрэч выглядае.

Часцей за ўсё настаўнік увогуле не чакае, не дае часу на роздум, просіць зараз жа адказаць або сам адказвае за вучня. Прычыны такіх паводзінаў розныя: настаўнік спяшаецца і хоча як мага хутчэй атрымаць правільны адказ, часам не можа вытрымаць цішыні чакання або баіцца, што вучань не здолее адказаць належным чынам. Калі, аднак, мы не даём вучням часу паразважаць, пытанні губляюць сэнс. Такого ж эфекту можна дасягнуць, проста дыктуючы вучню адказ. Без пытанняў жа ўрок робіцца звычайнай лекцыяй — а мы ведаем, наколькі гэта неэфектыўна. Пытанні ўцягваюць вучня ў ход урока і дапамагаюць яму вучыцца.

Паспрабуем пачакаць адказу прынамсі 5 секунд: прывучым вучняў да таго, што тыя маюць пэўны час, каб засяродзіцца.

Нават маленькіх дзяцей можна прывучыць да таго, каб яны пачакалі крыху з адказам. Але дзеці павінны ведаць, што гэты адказ будзе выслуханы.

Б. Школьная практыка наступная: настаўнік задае пытанне, вучні ўздываюць рукі, настаўнік прызначае

адказваць аднаго з ахвотных (пераважна таго, каго заўважыў першым). Таму кожны вучань трымае руку напаягове. Ён уздымае яе нават тады, калі настаўнік яшчэ не задаў пытання, — бо хоча быць выслуханым.

Зусім неабавязкова, каб вучні разважалі над адказам індывідуальна. **Прывучаем іх да пошуку адказу ў парах.** Такім чынам яны змогуць падзяліцца сваёй думкай з сяброўкай ці сябрам, абмеркаваць адказ, а таксама навучыцца чамусьці ад суразмоўцы.

Я перакананая: крыху цяжка пры ўвядзенні гэтай тэхнікі дае плён і дзеці хутка прывыкаюць да таго, што спачатку яны выказваюць свае думкі сяброўцы ці сябру.

В. Правіла непадманання рук: **дамовімся з вучнямі, што яны не падымаюць рукі, а настаўнік сам выбірае, хто будзе даваць адказ.**

Гэтая правіла неабавязкова прымяняць заўсёды, часам можна папрасіць вучняў падымаць рукі (напрыклад, пры галасаванні). Але адыход ад яго магчымы толькі па просьбе настаўніка.

Вынік гэтага правіла (якое вымагае ад настаўніка вялікага майстэрства) — усе вучні вымушаны думаць. Калі мы апытваем толькі тых, хто сам падымае руку, астатнія вучні прывыкаюць, што заўсёды адкажа нехта іншы, і таму «вызваляюць» сябе ад роздуму. Калі невядома, хто будзе апытаны і кожны мае шанс, усе рыхтуюць адказ. Але заўвага: нават калі мы ўжываем правіла неўздывання рук, усё роўна можна не заўважыць, як мы выклікаем з адказам адных і тых жа вучняў. Хаця мы і стараемся, але пра адных вучняў забываем, а іншых увесь час трымаем на ўвазе. Таму ў актыўнай ацэнцы мы прапануем ужываць палачкі з імёнамі вучняў, выцягваючы іх з кубачка. Тады ўсё вырашае лёс, і дзецям гэта падабаецца.

Г. Не чакаем, што вучні дадуць адзіна добры адказ. **Прывучаем дзяцей прымаць выклікі, рызыкаваць з творчымі адказамі.** Няхай любы адказ будзе магчымым. Ён можа прыдацца ў працэсе навучання. Мы вучымся ў тым ліку і на памылках. Дзеці маюць столькі фантазіі, што дарослыя і не ў стане нават уявіць іх ход думак, асацыяцый і творчых прапаноў.

У актыўнай ацэнцы мы прапануем пэўную працэдуру задавання пытанняў. На першы погляд яна можа падацца складанай. Але досвед сведчыць, што дзеці хутка прывыкаюць да гэтай працэдуры і няма патрэбы нагадваць аб ёй увесь час.

Настаўнік:

- ✓ Зараз я задам вам пытанне.
- ✓ Я папрашу вас абмеркаваць адказы ў парах.
- ✓ У вас будзе на гэта ... хвілін.
- ✓ Я прашу, каб спачатку казаў нехта адзін, пасля другі, і толькі пасля мя абмяркуем супольную думку ці адрозненні.
- ✓ Я прашу трымацца правіла неўздывання рук. Калі пройдзе прызначаны час, я выберу пары, каб яны растлумачылі свае адказы.

Пераклад з польскай **С. Літвінчук**